

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Asıl Şampiyon...

Şu günlerde lig maçlarının ateşi beni de sardı. Ayrıcalık olur diye tuttuğum takımı söylemem ama geçenlerde ODTÜ kütüphanesinde dolaşırken gözüme çarpan *Journal of Philosophy of Sports* adlı bir dergide okuduğum bir yazı, benim gibi tuttuğu takım ille de birinci olsun diyenleri bir daha düşünmeye çağırıyor. (Vol.30 No:2) Tores ve McLaughlin adında iki akademisyen tarafından kaleme alınmış bu yazıda sadece futbol değil, herhangi bir spor dalında oynanan şampiyonluk maçında berabere kalındığı takdirde, maçı uzatmak yerine, iki şampiyonun çıkması hem sporcular hem de seyirciler açısından çok daha sağlıklı bir çözüm olacağı iddia ediliyor. Hatta yazarlar konuya biraz daha geniş bir açıdan bakarak, şampiyonluk maçı olsun olmasın spor müsabakalarında uzatmaya karşılar. Bu konuda gösterdikleri en çarpıcı örnek, 1989 yılında Arjantin’de oynanan bir maç. Maçta kazananı belirlemek için tam 44 penaltı çekilmiş.

Geçen aylarda bu sayfalarda yayınlanan Bilim ve Futbol adlı makalemizde, bilimcilerin futbolculardan öğrenecekleri çok şeyin olduğunu vurgulamıştık. Ama bu konuda bilimciler futbolculara fark atmış. Örneğin son Tıp-Biyoloji Nobel ödülleri üç kişiye verildi; tabii kimin birinci veya ikinci olduğu belirtilmeden. Yani o yıl o dalda 3 tane şampiyon çıktı! Ama iş görüldüğü kadar adaletli değil. Einstein ve Dirac gibi dahiler kuramlarını tek başlarına geliştirdiler ve yalnız kalem ve kağıt kullanarak. Ama laboratuvarında yapılan bir çalışmadan çıkan bir keşif ödüllendirildiği zaman Nobel’ciler adaletsizliğin daniskasını yapıyorlar. Baş

adam veya kadın parsayı toplarken gecesini gündüze katarak dirsek çürüten asistan ve teknisyenler avuçlarını yalıyor. Bize kalırsa o tür çalışmalara verilen ödüller bütün gruba verilsin ve herkesin katkısının eşit olmadığını göz önünde tutarsak, balıkçı modeli uygulansın: Kaptan (profesör) 3 hisse, çarkıbaşı (doçent) 1,5 hisse; birinci kaptan (araştırma asistanı) 1 hisse, teknisyen (1/2 hisse), çımacı (temizleyici veya tüp yıkayıcı) 1/4 hisse, gibi. Bu yazılarımızdan Nobel komitesinin haberi olur mu, bilmiyoruz ama yerli ödül dağıtanların dikkatine sunulur.

Geçen ayki “Genler Konuşuyor” adlı yazımızı okuduysanız aklınıza “acaba birinci olmak isteği diğer birçok davranış gibi kalıtsal mı?” kabilinden bir soru gelebilir. Bugünkü gen piyasasını esas alırsak böyle bir iddia eğer ortaya atılmadıysa yakında atılacağına emin olabilirsiniz. Abar mı? Hiç de değil. Birkaç ay önce Rönesans başlıklı yazımızda şair Petrarch’ın “yazma hastalığının”, diğer bulaşıcı hastalıklar gi-

bi çaresi olmadığı ve yayıldığı doğru mudur? Kaç kişinin bu hastalığı benden kap- tığını tahmin edersiniz? sözlerini belki anımsarsınız. Birçoğunuz gibi ben de bu satırları ilk okuduğumda gülüp geçmiştım. Ta ki şu spor felsefesi dergisiyle tanıştığım gün birkaç raf ötede Chronicle of Higher Education dergisinin ekine göz attığım za- mana kadar. Bütün ek, yakında çıkacak bir kitabın uzun bir özetine ayrılmış; Baş- lık: Deli Gibi Yazmak: Beyin Hakkında Bir Çift Söz. Kitabın yazarı Harvard Üniver- sitesi’nden Prof. Alice Flaherty. Sinirbilimci- lerin beyin haritasını çıkardığını duymuş- sunuzdur. Hangi kısmın hangi görevi üst- lendiği artık az çok biliniyor. “Hypergrap- hia” hastalığı, beyin yazı yazarken etkin olan bölgesinin bazı insanlarda normale nazaran çok daha fazla etkin olmasından kaynaklanıyormuş. John Updike, Nabokov ve Faulkner gibi ünlü yazarlar hep bu has- talığın pençesinde kıvranmışlar. Yani “de- li” gibi yazmazlarsa rahat edemiyorlarmış. Flaherty şair Petrarch’tan hiç bahsetmi- yor. Ama bize kalırsa bu hastalığa “Pet- rarch Hastalığı” demek sanırım doğru olur. Tabii hastalık biyolojik kökenliyse büyük bir olasılıkla genetik kökenlidir.

Tabii bu bilgileri ODTÜ kütüphanesi- nin rafları arasında dolanırken edindim. Gelmişken orada çalışan sevgili dostla- rıma çok meşgul değillerse merhaba deyip hatır sormayı hiç ihmal etmem. Her ne hikmetse bu ziyaretlerim genel- likle onların çay saatlerine rastlar. O gün de öyle oldu; aziz dostlarım Feryal, Gönül, Dürdane, Serpil ve Dilek’le bir yandan çayımızı yudumladık, bir yan- dan geyik -pardon, kitap kurdu muhab- beti yaptık.

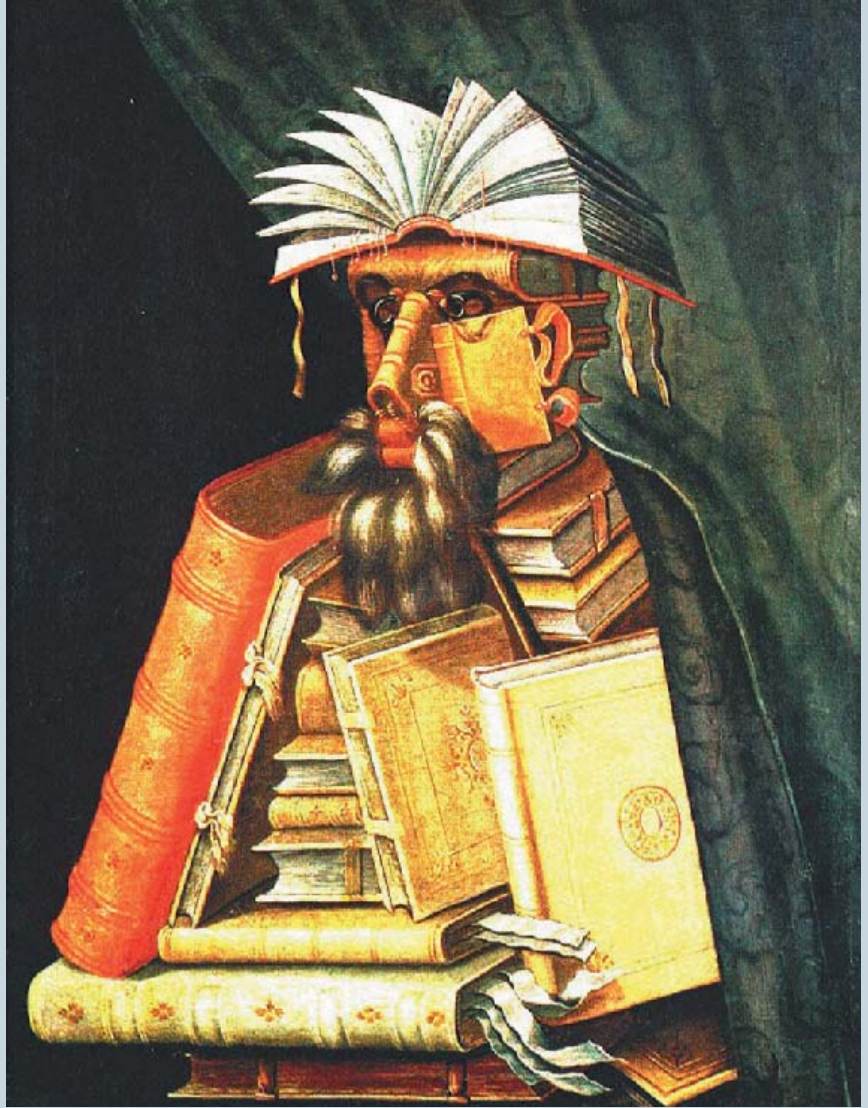
Bir gün sonra cefakar bisikletim Dül-dül'e atlayarak kardeş üniversitemiz Bilkent'e gittik. Eh, gitmişken kütüphaneye uğramamak olmaz tabii. Ben okurken Veli ve arkadaşları aşağıda park ettiğim Dül-dül'e göz kulak olurlar. Kütüphanelerimiz arasında imzalanan protokole göre oradan da kitap alabiliyoruz. Aldığım kitaplar her zaman istediğim gibi çıkmasa bile pek üzülmem, çünkü onları kayda geçiren Banu ve arkadaşlarının güler yüzlerini görmek bana yetiyor. İyi kütüphanelerde sergilenen akademik dergiler üç aşağı beş yukarı aynıdır. Ama yine de her kütüphanenin, bir diğerinde bulamayacağınız bazı özellikleri vardır. Bilkent kütüphanesinin Şelale hanımın başkanlık ettiği sanat bölümü ABD'nin en iyi kütüphanelerine bile taş çıkartacak kadar zengindir.

Genç okuyucularımızın dikkatine sunar. Ben ne ülkemizde ne de gurbette sanat veya edebiyata hor bakan tek bir kaliteli bilim insanına rastlamadım. Kültür bir bütündür; hangi bölümde okursanız okuyun edebiyat ve sanatı hiç bir zaman ihmal etmeyin.

"Tilkinin dönüp dolaşacağı" kabilinden son bir iki saati bilim ve kültür dergilerinin sergilendiği salonda geçirdim. Şu "birinci" olmak hastalığı peşimi orada da bırakmadı. Her hafta okuduğum New Scientist dergisinin 8 Kasım sayısının kapağını sanki başka bir gezegenden gelmiş, ahtopota benzeyen Cubozooan adında bir deniz anasının fotoğrafı kaplamış. Alt başlığa göre Cubozooan (ismi bile insanı ürkütüyor) dünyanın en zehirli yaratığı imiş. Avustralya denizlerinde ikamet eden bu canavar geçen yıl 67 kişiyi öbür dünyaya göç ettirmiş. Kısacası eğer bir gün zehirlilik şampiyonası düzenlenirse Cubozooan'ın bütün rakiplerini silindir gibi ezip geçeceğinden (sokacağından?) kimsenin şüphesi olmasın.

Yeni yeni tanımaya başladığım Sabancı Üniversitesi'nin kütüphanesinde -onlar Bilgi Merkezi diyor- hiç bir masraftan kaçınılmadığı hemen belli oluyor.

İsterseniz gelin şu "şampiyonluk" oyununu biz de oynayalım. Bilimler arasında bir yarışma yapılırsa kim kazanır? Bu soruya yanıt vermek tahmin ettiğinizden çok daha kolaydır. Her bilim dalının kendine özel, okuyucularının çoğunun o mesleğe mensup kişilerin oluşturduğu dergiler vardır. Buna ilaveten, her bilim dalından yazı kabul eden ve her makaleyi ancak çok saygın bir hakem kurulunun kabul etmesinden sonra basan iki dergi vardır: *Sci-*

ence ve *Nature*. Bu dergilerin içeriği bilim piyasasını çok güzel aktarır. Önümderaftan rastgele seçip aldığım Science dergisinin 5 Mart 2004 sayısı duruyor. Dergide 18 tane makale var, bunun 10 tanesi biyolojiyle ilgili. Geriye kalanlar Metalurji 1, Astronomi 1, İklim 1, ve böyle devam ediyor. Nature dergisinin 4 Eylül 2003 sayısında 19 makale var, 13'ü biyolojiyle ilgili. Geriye kalanlar: 3'ü fizik, 2 jeofizik, ve tekler... Çok daha çarpıcı bir örnek, Nature dergisi son yıllarda 5 tane daha

dergi çıkarmaya başladı: Nature Biology, Nature Cell Biology, Nature Biotechnology, Nature Reviews, Molecular Cell Biology ve Nature Genetics. Öyle bir takım izliyorsunuz ki her maçta karşı takımı 10 gol farkla yeniyor. Kimin şampiyon olduğu belli. (Mesleki şövenizm? Asla. Gerçi yazarınız ODTÜ ve Sabancı Üniversitesi'nde biyoloji ile ilgili dersler veriyor ama asıl mesleği deniz bilimleridir.)

Aslında ben bu yazıyı size başka bir şampiyonu hatırlatmak için yazdım. Bilimciler arasında biyologlar bir numaraysa, bütün meslekler arasında bir numara hangisidir dersem, aklınıza ne gelir? Takıldysanız yardımcı olalım. Yazının icadından daha önemli bir keşif düşünebilir misiniz? Eğer kitaplar olmasaydı şimdi elimizde ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa nakledilen birkaç destandan başka ne kalırdı ki? Tabii onları da hâlâ mağaralarda dinliyor olacaktık. Peki yüzyıllar boyunca biz bu kutsal emanetleri kimlere teslim ettik? Tabii ki, kütüphanecilere. O zaman şampiyonluk kimin hakkı, siz karar verin. Ama benim şampiyonluğu kim hakediyor hususunda hiç bir şüphem yok. Sevgili kütüphaneciler, bir ay geç de olsa hepinizin Kütüphane Haftanızı kutlar, şampiyonluğunuzun ilelebet devamını dilerim.